

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2019.45.17>

Marceli ANTONIEWICZ

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

**Zbigniew Stańczyk, *Bibliografia dziejów
Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1 i 2.
„Ziemia Częstochowska”, t. XLIV Częstochowa
2018, ss. 1330**

Na wstępie z uznaniem należy przyjąć inicjatywę Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego opracowania oraz wydania retrospektywnej *Bibliografii dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, która z pewnością będzie wartościową pomocą warsztatową w badaniach historii regionu, bądź szerszych procesów historycznych, a także cennym przewodnikiem dla studentów, doktorantów, wreszcie ogółu miłośników dziejów małej ojczyzny zalegającej na pogranicznych terytoriach historycznych ziem polskich: Wielkopolski, Małopolski oraz Śląska. Na podkreślenie zasługuje także fakt podtrzymywania przez Częstochowskie Towarzystwo Naukowe – dawniej Towarzystwo Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie – znaczącej tradycji publikowania opracowań bibliograficznych, zamieszczanych najczęściej na łamach „Ziemi Częstochowskiej”, najstarszego wszak periodyku naukowego w piśmiennictwie częstochowskim. Autor recenzowanego opracowania – Zbigniew Stańczyk, już we wstępie odnotował, że już w drugim tomie „Ziemi Częstochowskiej” wydanym w 1938 roku zamieszczona została pierwsza *Bibliografia Częstochowy* autorstwa Marii Józefowicz. Po upływie dłuższego czasu powrócono do zamieszczania w „Ziemi Częstochowskiej” materiałów do bibliografii Częstochowy w opracowaniu zasłużonego bibliografii – Zbigniewa Żmigrodzkiego, począwszy od tomu 6/7 opublikowanego w 1967 roku w Katowicach. Tenże autor uprzednio zamieścił materiały do bibliografii Częstochowy za lata 1945–1960 w pracy zbiorowej *Dzieje Częstochowy od zarania do czasów współczesnych* (w 1964 r.), później natomiast opracował publikowane w „Ziemi Częstochowskiej” Materiały do bibliografii powiatu częstochowskiego” (t. 10, 1974 r.) oraz *Materiały do bibliografii woje-*

wództwa częstochowskiego (t.12, 1978). W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych nastąpiła kolejna dłuższa przerwa i dopiero na przełomie tysiącleci, z inicjatywy ówczesnej redakcji „Ziemi Częstochowskiej”, ponownie w tym wydawnictwie wprowadzono dział bibliograficzny. Inspiracją w tym względzie stały się prace prowadzone przez Dział Informacyjno-Bibliograficzny Biblioteki Publicznej im. Władysława Biegańskiego w Częstochowie, w wyniku których w latach 1975–1992 opracowano sześć tomów *Bibliografii Województwa Częstochowskiego*. Zatem w tomie 29 „Ziemi Częstochowskiej”, wydanym w 2002 roku, Zbigniew Stańczyk opublikował *Materiały do bibliografii regionu częstochowskiego za 2001 rok*, nawiązując do przygotowanych uprzednio opracowań w Bibliotece im. W. Biegańskiego, które w dalszym ciągu były przezeń kontynuowane. Na łamach „Ziemi Częstochowskiej” kolejne edycje bibliografii regionu częstochowskiego Zbigniewa Stańczyka uwzględnione zostały w tomach 30 (2002), 31 (2004), 32 (2005), 35 (2008), 36 suplement (2010), 37 (2011). Naturalnie publikowane w tych tomach bieżące zestawienia bibliograficzne dotyczące regionu częstochowskiego, składały się z wielu działów w Suplemencie do tomu 36, za lata 2008–2009 wprowadzono 18 działów – od działu ogólnego i działu „Środowisko geograficzne. Przyroda” – do działu „Książka i czytelnictwo. Biblioteki. Archiwa”. Naturalnie znaczące miejsce w owych publikacjach zajmowały nauki o przeszłości: archeologia i historia.

Opracowania recenzowanej *Bibliografii dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego* podjął się więc bibliograf o dużym dorobku – a o zarazem wieloletnim doświadczeniu od dawna związany z Częstochowskim Towarzystwem Naukowym. Tym razem mamy jednak do czynienia z bibliografią skoncentrowaną na piśmiennictwie historycznym, nie ograniczoną do jakiegoś ściśle określonego okresu w ramach kilku lat (n.b. problem zakresu chronologicznego uwzględnionych publikacji nie został wyłożony we „Wstępie”). Z aprobatą należy też przyjąć założenie recepcji układu treściowego opracowania, opisów bibliograficznych poszczególnych pozycji, wreszcie indeksów, z wzoru zaczerpniętego z bieżącej *Bibliografii historii Polskiej* (za poszczególne lata) oraz klasycznej *Bibliografii historii Polski*, wydanej pod redakcją Heleny Madurowicz-Urbańskiej. Przyjęcie owych założeń oraz walory warsztatowe i doświadczenie Autora opracowania sprawiły, że pod względem formalnym, zarówno podziałów konstrukcyjno-merytorycznych, jak i opisów bibliograficznych w ramach poszczególnych części, recenzowany tekst nie budzi zastrzeżeń i jest godny zaakceptowania. Można jedynie rozważać zasadność przyjęcia zakresu terytorialnego „Regionu Częstochowskiego”, który został nakreślony i uzasadniony we „Wstępie”. Autor, przyjmując tak szeroką podstawę terytorialną „zakresu bibliografii”, zdawał sobie chyba sprawę z kontrowersyjności owego założenia, pisząc właśnie we „Wstępie”: „Czy decyzja autora jest słuszna niech oceni odbiorca tej bibliografii”. W myśl tego oświadczenia rodzi się wątpliwość, czy „zaanektowanie” do „regionu częstochowskiego” historycznych regionów wieluńskiego i radomsz-

czańskiego znajdzie aprobatę w tamtejszych środowiskach opiniotwórczych? Tymczasem wypada stwierdzić, że z punktu widzenia i doświadczeń badawczych recenzenta stworzenie w istocie „Bibliografii historii pogranicza Małopolski, Śląska i Wielkopolski” jest niewątpliwie zasadne, a zatem może służyć badaczom oraz miłośnikom historii w szerszym kontekście historyczno-geograficznym. Problem jedynie w tym, czy owe obrzeża „regionu” potraktowane zostały z równym pietyzmem jak sama Częstochowa i jej najbliższe okolice?

Podnosząc problemy wynikające z przyjęcia szeroko zakrojonej podstawy terytorialnej, zatem uwzględnienia bardzo wielu procesów, faktów historycznych, biografii wpisujących się w dzieje społeczności lokalnych, należy upatrywać niebezpieczeństwo nieuniknionych w takim ujęciu braków w pełnym zestawieniu bibliograficznym. Szczególny przypadek stanowią tu postacie osób wprawdzie w jakimś stopniu związanych z „regionem”, ale swoim życiem i twórczością faktycznie wpisanych w dzieje kultury polskiej, a nawet europejskiej. Przykładowo w recenzowanym opracowaniu w dziale IV „Biografie. Pamiętniki” uwzględnione zostały publikacje odnoszące się do tak wybitnych twórców jak Marcin i Joachim Bielscy, Jan Długosz czy Tadeusz Różewicz. Spotykamy więc nader liczne opisy bibliograficzne publikacji odnoszące się do określonych elementów ich twórczości, które w żaden sposób nie są związane z historią regionu. W takich przypadkach naturalną kolejną rzeczą można wskazać inne, pominięte jeszcze, prace odnoszące się w istocie do wybranych problemów źródłoznawczych, a zarazem nie uwzględnione teksty stricte biograficzne. W związku z postaciami Marcina i Joachima Bielskich pominięte zostały biogramy w *Polskim Słowniku Biograficznym*, (w tomie 2) autorstwa tak wybitnych badaczy, jak Ignacy Chrzanowski oraz Henryk Barycz. Pominięto również opracowanie „Piśmiennictwa staropolskiego” w ramach tomu 2 *Bibliografii literatury polskiej*. Nowy Korbut, gdzie zamieszczono zwięzłe biogramy i pełną bibliografię do początku lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia. Odnośnie do (biografii?) Jana Długosza wypada zauważyć, że odnotowane zostały m.in. publikacje odnoszące się do takich dzieł jak *Banderia Prutenorum*, czy tak zwanych *Klejnotów Długoszowych*, których autorstwo jest wciąż dyskusyjne – oraz rozliczne opracowania dotyczące podejmowanych przez dziejopisa wątków jakże nieraz odległych od stron rodzinnych, czyli „regionu częstochowskiego” (m.in. chrystianizacja Prus, Szwajcarzy w bitwie pod Grunwaldem, *Państwo Boże* św. Augustyna, itd.). Brakło natomiast uwzględnienia publikacji *Katalogu Jana Długosza* biskupów krakowskich, w którym zawartych jest wiele cennych informacji dotyczących Częstochowy i regionu (wydanego przez Józefa Szymańskiego w *Pomnikach Dziejowych Polski* – seria II, tom X, cz.2). Nie uwzględniono także sporej liczby tekstów zamieszczonych w kolejnych edycjach „Zeszytów Długoszowskich”, poczynając od zeszytu nr 1 (Kłobuck 2002). Nie odnotowano też tekstów opublikowanych wszak w „regionie”, czyli przez Muzeum Ziemi Wieluńskiej, w publikacji po-konferencyjnej pt. *Jan Długosz herbu Wieniawa*, pod red. M. Gogoli i J. Książka

(Wieluń 2016). Ostatecznie w związku z postacią wielkiego dziejopisa – Jana Długosza, warto także uwzględnić publikacje poświęcone osobom szczególnie mu bliskim – czyli ojcu Janowi Długoszowi (burgrabiemu brzeźnickiemu!), stryjowi Bartłomiejowi (proboszczowi kłobuckiemu i kapelanowi królewskiemu) – bratu Janowi (także kanonikowi krakowskiemu i po ustąpieniu zrazu stryja potem brata – historyka, również proboszczowi w Kłobucku).

Wskazane tu przypadki należy traktować jako egzemplifikacje rozlicznych trudności stojących przed autorami opracowań bibliograficznych, przy zastosowaniu określonych założeń, które trudno potem w sposób konsekwentny zrealizować. Należy przy tym żałować, że w ślad za przyjętymi za wzór *Bibliografiami historii polskiej*, w ramach poszczególnych epok (wydzielonych okresów), nie wprowadzony został fundamentalny podział na źródła i opracowania, co pozwoliłoby na większe uporządkowanie informacji bibliograficznych. Tymczasem wydawnictwa źródłowe (zbiór dokumentów, edycje lustracji, fragmenty ksiąg miejskich, itd.) współlistnieją z opracowaniami, co pomniejsza ich walory poznawcze. Tym sposobem nie uniknięto też pominięć, albowiem uwzględniony został *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, brak natomiast wydanego później w 8 tomach *Zbioru dokumentów małopolskich*.

Mimo poczynionych uwag krytycznych ostatecznie można stwierdzić, że opracowanie Zbigniewa Stańczyka *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego* niewątpliwie stanowi istotne wzbogacenie wiedzy o piśmiennictwie historycznym pogranicza wielkopolsko-małopolsko-śląskiego. Wypada zatem wyrazić nadzieję, że powyższe uwagi przy ewentualnej kontynuacji tak wartościowego przedsięwzięcia, bądź przygotowaniu dopełniającego „suplementu”, w jakimś stopniu brane też będą pod uwagę.